

FILOSOFAVIMAS KAIP PASIRUOŠIMAS MIRČIAI

Skirmantas Jankauskas

Vilniaus universiteto Filosofijos katedra
 Didlaukio g. 47, LT-08303 Vilnius
 Tel. (370 5) 267 52 16
 Faks. (370 5) 262 79 50
 El. paštas: S.Jankauskas@tic.lt

Straipsnyje interpretuojama įžanginė Platono dialogo „Faidonas“ dalis, kurioje filosofija aptariama kaip pasiruošimas mirčiai. Laukiančio mirties Sokrato situacija gretinama su Edipo mite aprašytąja karaliaus Edipo tragedija. Parodoma, kad abi situacijas dramatizuoja žinojimu numatoma laisvė. Straipsnyje aptariami būdai, kuriais laisvės ir likimo konfliktą mėgina įveikti Edipas ir Sokratas. Teigiama, kad graikų tragedijoje tik konstatuojamas konfliktas ir sprendimas teįžvelgiamas vienoje iš konfliktuojančių pusių – paneigiant žinojimą. Graikų filosofijoje, kuri pati yra žinojimas, jau ieškoma pozityvaus sprendimo, palenkiant žinojimą likimui. Tokią graikų filosofijos nuostatą akivaizdžiai išreiškia ir filosofavimo kaip pasiruošimo mirčiai idėja. Parodoma, kad antikos filosofas dėl savo anonimiškumo negali nusavintijame nutinkančio mąstymo, o todėl tegali būti jame vykstančios skirtingų mąstymo būdų – kasdienio ir filosofinio – kolizijos stebėtojas. Persiimdamas viena iš pusių, bet dėl jau minėto anonimiškumo negalėdamas atsiriboti nuo kitos, savąjį užsiangažavimą filosofavimui jis įsisažmonina su tragiškumo atspalviu. Jis priverstas išsižadėti kasdienio mąstymo, jo tapatinamo su kūnu, taigi išreikštai neigti tą kasdienį gyvenimą, kuriame ir dėl kurio filosofuoja. Mirtis ženklina kasdienio gyvenimo kraštą, todėl orientacija į ją nureiškina tą gyvenimą, taigi yra prielaida anonimiškam antikos filosofui persiimti kitomis – etinėmis – vertybėmis ir jomis konstituojamu filosofiniu mąstymu.

Prasminiai žodžiai: antikos filosofija, Edipo mitas, žinojimas, laisvė, mirtis.

Graikai jau daugiau kaip pora tūkstantmečių žavi pasaulį savo menais, filosofija, politinio gyvenimo pamokomis ir dar ne vienu dalyku, kurį paveldėjo dabartinis pasaulis. Viena iš graikiško palikimo dalių, savaip sugėrusi pirmiau paminėtus graikiško palikimo aspektus, yra jų tragedijos. Pasiekusios nūdieną kaip pačių graikų, pavyzdžiui, Sofoklio, kūriniai ar perfrazuotos paskesnių klasikų, pavyzdžiui, Šekspyro, jos iki šių dienų statomos pasaulio teatrų scenose ir vis aidi nūdienos žmogui ne-

banaliomis reikšmėmis. Viena iš tų tragedijų yra Edipo mitas, kuriame užfiksuota prieštara tarp žinojimo atveriamos laisvės pajautos ir graiko gyvenimo likimiškumo, arba kosmo nulemtu determinuotumo. Mito herojui karaliui Edipui pavyksta sužinoti savo gyvenimo liniją. Šis žinojimas jį tarsi pakylėja virš realaus gyvenimo. Ir gyvenimas jam susidvejina į tą kasdienį, kuris tęsiasi kiekvieną akimirką, ir tą, kurį jis aprėpia žinojimu. Pažintas gyvenimas iš karto pamatuojamas esminė-

mis kasdienėmis vertybėmis ir paaiškėja, kad jis yra nepriimtinas. Negatyvus vertinimas išprovokuoja mintį, kad reikia keisti gyvenimą, bent jau ta pirmiausia negatyvaus vertinimo provokuojama kryptimi, t. y. kad reikia vengti nepriimtinių Edipui įvykių. O jie kaip tyčia patys nepriimtinausi – žmogžudystė ir kraujomaiša. Nesigilinant į konkrečias Edipo mito detales, galima padaryti išvadą, kad žinojimo sugretinimas su kasdienio gyvenimo vertybėmis provokuoja kitus konkrečius žinojimus. Mąstant atsiranda nors dar ir gana ribotai įsisąmoninta pajauta, kad mąstymas susijęs su laisve. Žinojimas ir gyvenimas graikui dar tarpusavyje neatsiejamai susipynę. Todėl pajutęs žinojime slypinčią laisvę Edipas negali atsispirti pagundai perkelti šią laisvę į gyvenimą. Tačiau kosmas ignoruoja graiko iniciatyvą: nepaisant, rodytusi, labai išradingų Edipo pastangų pakeisti gyvenimą, nutinka tai, kas ir turėjo nutikti. Ir graikas išgyvena tragediją: jis žino, kaip neturėtų gyventi, bet negali to siekio realizuoti. Kaip matyti, žinojimas yra tos tragedijos priežastis. Tai graikas provokuoja alternatyvas ir sukelia rūpestį gyvenimo kokybe, kurios kosmas neleidžia keisti. Mat graiką su kosmu sieja kažkokia pačiam graikui dar nematoma prigimtinė virkštelė, kuri griežtai fiksuoja jo vaidmenį kosmo spektaklyje. Taigi kosmas netoleruoja tos laisvės ir savi-veiklos, kurią jau numato žinojimas. Todėl žinojimas, užuot tapęs priemone patobulinti gyvenimą, tik nuspalvina graikui kažkodėl nekeičiamą likimą tragiškumo pajauta ir papildomai sukomplikuoja jo gyvenimą. Ir Edipas temato vieną išeitį iš susiklosčiusios padėties. Jei žinojimas sukelia žmogui laisvės pajautą, o ši negailestingai žlugdoma kosmo nelankstumo ir abejingumo žmogui, tai reikia atsižadėti to, kas tą provokuojančią pajautą sukelia. Taigi reikia atsižadėti žinoji-

mo, pavyzdžiui, išsidurti akis, kurios graikui, siejančiam mąstymą su regėjimu, labiausiai skatina pažinimo siekį. Žinojimo ir kosmo prieštara įveikiama tiesiog panaikinant vieną iš tragediją sukeliančių dalykų, t. y. žinojimą ir jo provokuojamą laisvę.

Tai, ką vaizduoja graikų tragedija, matyt, yra pamatiniai graikų pasaulio dalykai, taigi jie turėtų atsispindėti ir graikų filosofijoje. Savotišką tos tragedijos atgarsį galima išvelgti Platono dialoguose *Kritone* ir *Faidone*. Juk ir čia Sokratas žino, kad likimas jam nepalankus, žino, kad jam reikės išgerti nuodų taurę ir mirti. Jo artimiausi draugai, kurie čia atstovauja kasdieniam gyvenimo pasauliui, siūlo kitus žinojimus, t. y. būdus, kaip išvengti aiškiai neteisingo likimo. O Sokratas jau nebekartoja Edipo klaidos, jau nebemėgina pergudrauti likimo. Tačiau jis nebando pasinaudoti ir Edipo išmintimi, t. y. neieško būdo, kaip išsižadėti nemalonaus žinojimo. Matyt, Sokratas jau žino, kad tikras žinojimas – $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$ – yra nepamirštamasis dalykas¹, taigi žino, kad nėra būdo, kaip jo išvengti, sykį jis nutiko. Be to, Sokratas atstovauja filosofijai, kuri pati yra žinojimas. O filosofija jau nebegali išsižadėti savęs pačios, t. y. žinojimo, todėl žinojimo ir kosmo konfliktą čia jau tenka spręsti kitaip. Ir Sokratas pamėgina sutramdyti žinojimo provokuojamą laisvę, palenkdamas žinojimą likimui. Ir daro tai nureikšmindamas kasdienį gyvenimą, taigi ir jo vertybes, o kita

¹ Viena pamatinių graikų filosofijos sąvokų $\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha$, tiesiogiai reiškianti tiesą, etimologiškai gali būti kildinama iš $\alpha + \lambda\eta\theta\eta$, t. y. interpretuojama kaip ne-užmarštis. Kaip čia neprisiminus užmaršties upės – Lėtos, atskiriančios graikui šiaurinę ir anapusinę pasaulius. Keldamasis per šią upę, graikas pamiršdavo netikrą kasdienio gyvenimo patirtį, kad vėl sugrąžintas į tą gyvenimą galėtų jį pradėti tarsi iš naujo. Filosofija, atrodo, jau prabyla apie tikrą ir dėl to nebeištrinamą žinojimą, aidintį per visą žmonijos istoriją.

vertus, naujai sureikšmindamas tą kasdienio gyvenimo požiūri nepriimtinausią įvykį – mirtį. Šių nuostatų perspektyvoje pradeda aiškėti iš pirmo žvilgsnio tiesiog šokiruojantis dalykas, t. y. kad filosofavimas – tai yra pasiruošimas mirčiai.

Kiekvienas žmogus žino, kad jis mirtingas, ir vis dėlto orientuojasi į gyvenimo dalykus, kurie yra gyvenime, taigi gyvena dėl paties gyvenimo. Toks daugumos žmonių elgesys reiškia, kad jie nesąmoningai ignoruoja jiems neišvengiamos mirties faktą. Todėl tokie „žmonės, regis, nepastebi, kad tikrai atsidavę filosofijai žmonės rūpinasi vien tuo, kaip reikia tinkamai numirti“ (Platonas 1968: 156). Ši Sokrato lūpomis pasakyta mintis nedviprasmiškai rodo, kad toks požiūris į mirtį, matyt, yra viena iš prielaidų, konstituojančių antikos žmogui filosofavimo nuostatą. Pats Sokratas savo pokalbyje su jo palydėti atėjusiais draugais laipsniškai patikslina tą būdą, koku mirtis lemia filosofavimo kryptį. Pasirodo, „filosofas nepaiso kūno, bet, kiek galima nutolęs nuo jo, rūpinasi siela“ (Platonas 1968: 157). Susitapatindamas su siela, filosofas persiima ir jos reikmėmis. O siela siekia tikro žinojimo, ir kūnas jai čia visai trukdo. Mat siela kažkokia neaiškia sąsaja sukabinta su kūnu, todėl kūno interesai prasibrauna į sielą ir verčia ją persiimti jai svetimais interesais², kurie iškreipia pažinimą. „Ir čia mums darosi aišku, kad jei norima ką tiksliai pažinti, reikia atsiskirti nuo kūno ir tik pačia siela stebėti daiktų esmę. Tik tada turėsime tai, ko siekiame įsimylėjėlių uolumu, būtent, žinojimą, bet tik po mirties, o ne dabar, gyvenant, kaip ro-

do mūsų tyrinėjimas“ (Platonas 1968: 160). Vadinasi, „tikrų išminties mylėtojų“ mirtis ne tik neturėtų bauginti, bet netgi būti jų orientyru šiame gyvenime. Juk investuojančiam save vien į sielą filosofui mirtis tereikštų sielos atsiskyrimą nuo kūno, t. y. tai, ko jis, tiesą sakant, sąmoningai tesiekia. Vadovaujantis tokia logika, būtų nesunku padaryti dar drastiškesnę išvadą. Jei kūnas yra tik trikdys sielai ir nuo jo reikėtų visiškai atsiriboti, tai kodėl to nepadarius tiesiogiai, t. y. nusižudant. Antikos filosofai galbūt „lengvai ir noriai sutiktų numirti“ (Platonas 1968: 153), tačiau pasirodo, jie patys sau tarsi nepriklauso ir negali laisvai disponuoti savo likimu. Edipas tą tiesą pelno tragiška patirtimi, o Sokratas jau žino iš pitagorininkų mokymų, „kad mes, žmonės, gyvename lyg saugomi ir negalime savo valia tos sargybos kratytis ar nuo jos bėgti“ (Platonas 1968: 152). Taigi antikos filosofija jau įsisažmoninusi Edipo mito pamatinę prielaidą apie graiko priklausomybę nuo likimo, o todėl ir filosofo elgsena akistatoje su likimu įgyja naujų aspektų. Žinojimas ir filosofui, šiuo atveju Sokratui, sukelia laisvės pajautą. Tačiau Sokratas ne veltui įkūnija graikų išmintį, o todėl jau impulsyviai nebeatsiduoda kasdienio gyvenimo fone atsiveriančios laisvės paprasčiausioms perspektyvoms. Kitaip nei Edipas, tesiekiantis išvengti nepageidaujamo likimo įvykių, Sokratas per žinojimą atsiveriančią laisvę jau išnaudoja pozityviai. Mat jis kartkartėmis girdi vidinį balsą, raginantį jį pasirūpinti „siela, kad ji taptų kuo geresnė“ (Platonas 1968: 106). Sokratas nesvarsto savo vidinio balso turinio, o tiesiog paklūsta jo paliepipimams³. Taigi jis

² Plg.: „Kiekvienas smagumas, kiekvienas sielvartas lyg vinimi prikla sielą prie kūno, daro sielą kūnišką, nes verčia ją laikyti tiesa visa, ką sako kūnas“ (Platonas 1968: 191).

³ „Taip liepia dievas, gerai tai žinokite ir, man rodos, jūs nerasite visame mieste nieko vertesnio, kaip šita mano tarnystė dievui“ (Platonas 1968: 106).

elgiasi panašiai kaip biblinis Abraomas, kuris atsiduoda dieviškai tarnystei garsiaja iš-tara: *ecco mi*. Čia išryškėja, kad graikiškasis pažinimas irgi tebėra panašioje tarnystėje. Ir nors bet koks teorinio mąstymo, arba teori-nio žinojimo, aktas įsteigia *ego* su dekartiš-koje formulėje *cogito ergo sum* išryškėjusia nevaržoma to *ego* laisve, tačiau graikų filo-sofijoje jis lieka neįsisąmonintas. Tiesa, anti-kos filosofai ir net eiliniai graikai kalba ir veikia pirmuoju asmeniu ir iš pirmo žvilgs-nio lyg ir nesiskiria nuo nūdienos žmogaus. Tačiau tas jų „aš“ tėra gramatikos pirmasis asmuo su nestabiliu, akimirkos lemiamu psi-chologiniu turiniu⁴. Kaip galėtų pakomen-tuoti graikiškojo filosofavimo specifiką nau-jojo mąstymo pradininkas R. Descartes'as, graikų filosofai dar nėra reflektavę, taigi juo labiau ir substancializavę mąstymą vykdan-čiojo *ego*. Todėl, nors jis ir šmėkšteli kiek-viename teorinio mąstymo akte⁵, taigi ir pro-vokuoja graiką alternatyviems žinojimams, bet likdamas nereflektuotas negali nusavin-ti to mąstymo turinio. O tada jau mąstymas savinasi nereflektuotą *ego* ir formuoja pagal savo turinio struktūrą, t. y. anonimizuoja. Akivaizdžiai antikos žmogaus anonimišku-mą numato ir subrendusioje antikos filoso-fijoje formuluojamas tobulas žmogaus sie-kis: filosofas siekia pažinti ir susitapatinti su visiems žmonėms ta pačia būtimi. Todėl ir Platonas viename iš savo įstabiausių dia-logų *Faidre* rekonstruoja filosofavimą kaip palankiomis aplinkybėmis žmogų ištinkan-

⁴ Juk net dekartiškasis *cogito ergo sum*, kuris yra „teisingas kiekvieną kartą, kai jį sakau ar suvokiu protu“ (Descartes 1978: 171), logiškai numato mąstančiajam *ego* tik akimirkos tikrumą, o todėl toks *ego* dar reikalin-gas substancializavimo, kurį Descartes'as pelno savojuo Dievo įrodymu.

⁵ Plg.: „esu tol, kol mąstau“ (Descartes 1978: 172).

čia šėlo atmainą⁶. Kadangi filosofinis mąs-tymas skiriasi nuo kasdieniškojo, tai ši skir-tis jau potencialiai numato ir bent jau filoso-fuojančio graiko sudvejinimą, taigi ir dėl to jame kylančią vidinę dramą. Toks sudvejini-mas akivaizdžiai įžvelgiamas dar pitagorinin-kų, taip linkusių į matematinius, taigi teori-nius samprotavimus, aktualizuotame mite apie sielų persikėlimą. O tiesioginį pamatą žmo-gaus sudvejinimui graikų filosofijoje padeda sofistai, protagoriškuoju jusliškumo matu pa-jungdami žmogų vien kasdieniam mąstymui su jį konstituojančia naudos vertybe. Ir jau tada Sokratas, polemizuodamas su vienma-čiu protagoriškuoju žmogumi, neišvengiamai rekonstruoja kitą antikos žmogaus pusę api-brėžiantį mąstymą. Jo garsioji iš-tara *žinau, kad nieko nežinau* išprovokuoja sofistinio mąs-tymo apkvaintą žmogų visiškam atsilapoji-mui. O jau po to Sokratas be vargo kryptinga klausimų seka priverčia tą žmogų patį sau prieštarauti: mat į bet kuri dalyką kasdienio mąstymo požiūriu galima pažvelgti iš įvairių pozicijų, taigi ir pamatyti skirtingus ar net priešingus dalykus. Logiškai anihiliavus kas-dienio mąstymo požiūrį iš vidaus, antikos žmo-gus, anot Sokrato, gelbstisi persiorientuoda-mas į kitą, kosmovisuma numatomą mąstymą, arba, šnekant sokratiška kalba, „pagimdo tai, ką jau seniai nešiojo“ (Platonas 1968: 62). Tas kitas sofistų išryškinto kasdienio mąs-tymo priešpriešoje pasirodantis mąstymas ir yra kaip tik tas, kuris realizuoja pačios filosofijos lūkesčius. Sokratas jau ir vertybiškai at-skiria vieną mąstymo būdą nuo kito⁷, taigi padeda ir skirtingų žinojimų vertybinės są-

⁶ Žr.: Platonas 1996: 38–57.

⁷ Plg.: „Juk aš nieko kito neveikiu, tik vaikščioju ir įrodinėju kiekvienam, jaunam ir senam, kad pirma rū-pintumėtės ne kūnu ir ne turtu, o siela, kad ji taptų ko geriausia“ (Platonas 1968: 106).

rangos rekonstrukcijos pamatus. Platonas tą rekonstrukciją baigia *Valstybėje*, kur jam pavyksta nustatyti, kad „pažiniems daiktams gėris suteikia pažinumą, buvimą ir esmę, nors pats gėris nėra būtis: reikšmingumu ir galia jis pranoksta ją“ (Platonas 1981: 240). Taigi Sokrato girdimas vidinis balsas, raginantis jį pasirūpinti sielos kokybe, irgi yra ne kas kita kaip filosofinį, o atsižvelgiant į jo turinį – etinį⁸ mąstymą konstituojančios Gėrio vertybės imperatyvas. Kasdienis gyvenimas nuolat primeta savąsias vertybes, taigi įtraukia žmogų į jomis konstituojamą mąstymą. Tačiau partinis filosofijos interesas reikalauja visai kito mąstymo, o todėl antikos filosofui ir reikia susirasti gairę, iš jam neišvengiamos kasdienybės stovėsenos nukreipiančią jį į filosofinį mąstymą. Mirtis ir tampa filosofui tokia gaire, nes ji žymi kasdienio gyvenimo kraštą. Žiūrint jos kryptimi, nureikšminama kasdienė žiūra kartu su jos vertybine sąranga, taigi susidaro sąlygos alternatyvią pažintinę stovėseną konstituojančioms vertybėms paveikti žmogų. Čia vėl paaiškėja antikos žmogaus anonimiškumas: negalėdamas nusavinti nė vieno iš mąstymų, jis tegali būti jame vykstančios etinės ir pažintinės dramos – vienas kitą neigiančių mąstymo būdų kolizijos stebėtoju. Substancializuodamas jame nutinkančius mąstymo būdus, antikos filosofas išskiria savyje atitinkamas anonimiškas puses ir skylią į kūną bei sielą⁹. Negana to, persiėmęs filosofijos partiniu interesu, jis pasidaro vienos pusės sirgaliumi ir gali ryžtis, nūdienos žmogaus akimis, paikam sprendimui – paaukoti ant

⁸ Plg.: „moralybė turi nepriklausomą ir įvadinę svarbą. Pirmoji filosofija yra etika“ (Levinas 1994: 77).

⁹ Plg.: „Kai sakoma Tąi (kasdienis arba filosofinis mąstymas – S. J.), sykiu sakoma ir Aš (kūnas arba siela – S. J.) iš žodžių poros Aš–Tąi (nuasmeninančio mąstymo – S. J.)“ (Buberis 1998: 70).

filosofijos aukuro jo požiūriu kasdienį mąstymą generuojančią dalį, t. y. kūną. Tiesa, ta auka, kaip veikiai paaiškėja, tėra simbolinė, mat žudytis antikos filosofui nevalia: psichologiškai savimi disponuodamas, gilesne metafizine prasme jis lieka anonimas ir sau nepriklauso. Todėl antikos filosofui ir tenka savotiška Sizifo dalia: jam nelieka nieko kita kaip kantriai nešti kūno naštą per gyvenimą, žvelgiant tą nešimą nuprasminančia, taigi absurdiška darančia mirties perspektyva. O mitas apie sielų persikėlimą vis primena, kad nunešus tą naštą iki jos baigmės teks vėl tą procedūrą kitame gyvenime kartoti. Ir nors šis mitas žinomas kiekvienam antikos žmogui, bet tik antikos filosofas siziifiškai atvirai žvelgia tiesai, šiuo atveju mirčiai, į akis. Tik taip jam pavyksta sąmoningai laikytis filosofavimo nuostatos. Tokia stoiska laikysena iš šalies žiūrint kelia pasigėrėjimą, tačiau iš paties filosofo reikalauja nežmoniškų pastangų. Mat žmogus negali gyventi be vilties ar bent pagyros¹⁰ už savo pastangas beprasmybės akivaizdoje. Laimei, antika dar tiki dievais, taigi viltis dar lieka ir žada atpildą. Ta viltimi, matyt, gali pasišviesti ir Sokrato sekėjai, kurie ryžosi vadovautis kasdieniame gyvenime ne itin pasiteisinančiu imperatyvu: „Pasirūpink siela, kad ji taptų kuo geresnė“. Tačiau filosofo vien viltis jau nebetenkina. Juk filosofija yra žinojimas, arba, įvertinant formalųjį jo aspektą, teorinis mąstymas. O teorija reikalauja savo duoklės, t. y. tikėjimu pasiekiami dalykai turi būti ir jos nusavinti arba, įvertinant nusavinimo pobūdį, teoriškai artikuliuoti. Todėl Platonas, *Faidono* įžangoje aprašęs filosofavimo fenomenologinį pobūdį, t. y. pavaizda-

¹⁰ Ar ką nors daugiau negu pagyrą už didybę pelno absurdo akivaizdoje maištaujantis A. Camus herojus?

vęs filosofavimą kaip pasirusimą mirčiai, pas-
kui jau imasi rekonstruoti sokratiškojo im-
peratyvo teorines prielaidas, t. y. įrodinėti sie-
los nemirtingumą. Juk atpildo už rūpestį sielos
kokybe viltis gali būti prasminga tik tuo at-
veju, jei yra anapusinis pasaulis, kuriame ga-
rantuotas teisingumas, ir siela turi ryšį su tuo
pasauliu, t. y. ji – nemirtinga¹¹.

¹¹ Jau gerokai vėliau tas pačias etinio elgesio prielai-
das rekonstruoja I. Kantas kaip praktinio proto postu-
latus. Ir tai tik patvirtina kito filosofijos klasiko mintį
apie tai, kad visa Vakarų filosofija po graikų tėra tik
pastabos Platono filosofijos parašėse.

LITERATŪRA

1. Buber, M. 1998. *Dialogo principas I, AŠ ir TU*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
2. Dekartas, R. 1978. *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mintis.
3. Levinas, E. 1994. *Etika ir begalybė*. Vilnius: Baltos lankos.
4. Platonas. 1968. *Dialogai*. Vilnius: Vaga.

Imperatyvas ant Delfų šventovės sienos
Pažink save! kadaise pažadino graikuose savi-
žinos aistrą. Ir gana greitai jau patiems grai-
kams ėmė aiškėti, kad žinojimas numato lais-
vę, kuri kertasi su likimu, ir todėl kelia antikos
žmogui problemų. Edipas dar mėgino gelbė-
tis nuo tų problemų išsidurdamas akis, t. y.
ignoruodamas žinojimą. Sokratas (Platonas)
jau bando sutramdyti tą laisvę paties proto ar-
gumentais palenkdamas žinojimą likimui. Ne-
žinia, kas geriau, bet burtas jau mestas. Kelio
iš žinojimo atgal į nežinojimą nėra: tiesa yra
αληθεια, t. y. nepamirštamas dalykas.

5. Platonas. 1981. *Vaištybė*. Vilnius: Mintis.
6. Platonas. 1996. *Faidras*. Vilnius: Aidai.
7. Platonas. 1999. *Faidonas*. Vilnius: Aidai.
8. Plato. 1961. *The Collected Dialogues of Plato*. New York: Pantheon Books
9. Benselers. 1985. *Benselers Griechisch-Deutsches Wörterbuch*. Leipzig. VEB Verlag Enzyklopädie.

PHILOSOPHIZING AS THE WAY TO APPROACH DEATH

Skirmantas Jankauskas

Summary

The paper deals with the introductory part of Plato's "Phaedo", where philosophizing is represented as the way to approach death. Two situations are paralleled – that of the tragedy of Oedipus and that of Socrates waiting for his penalty of death. It is shown that both are dramatized by the premise of freedom that on its turn is supposed by knowledge. Then two ways to resolve the conflict between freedom and destiny are discussed. The paper reveals that the Greek tragedy just states the conflict and finds solution in the negation of one of the conflicting sides, namely, in the negation of knowledge. Greek philosophy in its turn looks for a positive solution of the conflict by the way

of subordinating knowledge to destiny. This concern of the Greek philosophy is reflected by the idea of philosophizing as the way to approach death. It is shown that because of his anonymity Greek philosopher can not privatize the content of his thinking. That is why he can only be a passive spectator of the conflict between the two different kinds of thinking, that of everyday life thinking and philosophizing. Though advocating one approach but at the same time unable to distance from the other because of his anonymity, he realizes his engagement with philosophy with a sense of tragedy. Greek philosopher is forced to renounce the everyday thinking as well as his body

that he associates with this kind of thinking. Consequently, for the sake of philosophy, he is forced to deny the life in which and for which he philosophizes. However, death marks the boundary of everyday life, and the orientation towards it makes this kind of life and its values meaningless, thus creating a condition

for the anonymous Greek philosopher to engage himself with other – ethical – values and with the other kind of thinking, that is constituted by these values. i.e. with philosophizing.

Keywords: Greek philosophy, myth of Oedipus, knowledge, freedom, death.

Įteikta 2004 02 12